

VASIL GLUCHMAN (ed.):
Morality: Reasoning on Different Approaches

Amsterdam – New York: Rodopi 2013, 169 s.

Etický diskurz v súčasnosti sa napriek témam dotýkajúcim sa prevažne akútnych morálnych problémov v jednotlivých sférach spoločnosti nevyhýba ani „klasickú“ polemiku o chápaní samotnej morálky. Rozličné prístupy sú spojené s odlišnými podobami etickej reflexie morálky, ktorá má jednak svoju tradíciu, ale súčasne reaguje aj na nové podnety a trendy v uvažovaní o morálke. Práve táto diskusia inšpirovala skupinu súčasných etikov zaujať k nej vlastné stanovisko. Výsledkom je kniha publikovaná nedávno v zahraničnom vydavateľstve, ktorú tvorí súbor esejí desaťčlenného kolektívu autorov zo siedmich krajín (USA, Austrália, India, Taliansko, Nemecko, Poľsko a Slovensko). Publikácia zostavená pod vedením slovenského filozofa a etika Vasila Gluchmana ponúka zaujímavý pohľad na uvažovanie o téme morálky v rozličných kontextoch.

Kniha ponúka dva hlavné a metodologicky dosť odlišné pohľady na tému morálky a mravného subjektu, a to z pohľadu filozofickej etiky a aplikovanej etiky. Prvú časť knihy tvorí päť rozličných koncepcií morálky a mravného subjektu v rámci filozofickej etiky. Americký etik so slovenskými koreňmi Jeremy Bendik-Keymer v príspevku *The Moral and the Ethical: What Conscience Teaches us about Morality (Morálne a etické: Čomu nás učí svedomie o morálke?* s. 11-23) sa zaoberá úlohou svedomia vo vzťahu k morálke a zdôrazňuje dôležitosť fenoménu svedomia, ktoré nám pomáha pochopiť človeka ako sociálnu bytosť. Z tohto spojenia rezultuje aj následné prepojenie medzi morálkou a sociálnou filozofiou, ktoré si podľa autora zaslúži v súčasnosti náležitú pozornosť. Je to spôsobené tým, že morálka je podľa Bendika-Keymera určitou formou rozumu – a toto prepojenie nás vedie k tomu, aby sme boli morálni. Za dôležité považuje uvedomenie si primárneho poslania morálky slúžiť ľudským vzťahom. V podobnom metaetickom duchu sa nesie aj príspevok ďalšieho amerického autora Howarda M. Ducharma pod názvom *A Critical Evaluation of a Classic Moral Scientist: Are there any Moral Facts to Discover? (Kritické hodnotenie klasického morálneho vedca: Možno objaviť morálne fakty?*, s. 25-46), v ktorom analyzuje niekoľko klasických etických teórií, medzi inými morálny nihilizmus, etický egoizmus, utilitarizmus, kontraktarizmus, etiku cností a deontológiu z hľadiska chápania mravného subjektu.

Problematike nekantovských foriem autonómie, predovšetkým analýze existenciálnej a personálnej, sa venuje nemecký filozof pôsobiaci v USA Mark Piper vo svojej štúdii *Some Problems with Grounding Moral Respect for Persons in Autonomy (Niektoré problémy vymedzenia morálneho rešpektu voči autonómnym osobám*, s. 47-63). Zastáva názor, že existenciálna autonómia nemá vnútorný vzťah k morálke, preto nemôže byť normatívnym základom formulovania rešpektu k osobe. Podľa jeho názoru nie sú dostatočne silné ani formy personálnej autonómie, ktoré by mohli zabrániť nežiaducej tendencii či sklznutiu k egoizmu, prípadne nemorálnosti, preto autor navrhuje venovať pozornosť Kantovej teórii autonómie ako východisku formulovania rešpektu k osobe.

Poľský sociológ morálky Janusz Mariański nazval svoj príspevok *Models of Change in Modernity and in Contemporary Societies (Modely zmien v modernite a v súčasných spoločnostiach*, s. 65-78). Venuje sa v ňom zmenám morálky európskych spoločností. Identifikoval

štyri hlavné trendy v súčasnej európskej morálke: sekularizácia a individualizácia morálky, zmena hodnôt a prechod od náboženských k nenáboženským hodnotám. Uvedené procesy sa podľa jeho názoru dotýkajú rovnako západnej, ako aj postkomunistickej časti Európy. Jeho sociologický pohľad poskytuje niekoľko podnetov, ktoré nás nútia porovnávať a zamýšľať sa nad podobami a prejavmi morálky správania a konania súčasnej európskej civilizácie. Diametrálne odlišnú perspektívu vnímania morálky a jej významu pre ľudský život ponúka indický autor Kumar Neeraj Sachdev vo svojej eseji *Morality, Good Life and Selflessness (Morálka, ľudský život a obetavosť, s. 79-85)*. Východiská a zdroje jeho morálneho uvažovania sú determinované indickou tradíciou, predovšetkým myslením Mahatma Gándhího. V jeho úvahách dominuje názor, podľa ktorého je potrebné venovať pozornosť skôr problematike dobrého života než otázkam správneho konania. Uvedená zmena v morálnom uvažovaní umožní podľa autora posun od dominujúcich pozícií sebeckta k umiestneniu problematiky celého ľudského života do centra morálky.

Druhá časť knihy skúma morálku a mravný subjekt z pohľadu aplikovanej etiky, a to v kontexte poznatkov súčasných prírodných vied (biológie, neurovedy, medicíny a podobne). Taliansky autor Francesco Belfiore vo svojom príspevku *Searching for an 'Objective' Human Good: An Overview (Skúmanie „objektívneho“ ľudského dobra: prehľad, s. 89-96)* sústreďuje svoju pozornosť na širšie skúmanie človeka, na jeho intelekt, emocionalitu, ale aj moc, ktorá ho vedie ku konaniu v rámci existujúcich vzťahov medzi ľuďmi vo svete. V tejto súvislosti zdôrazňuje významnú úlohu evolúcie mysle, ktorá sa v konečnom dôsledku premieta aj do evolúcie intelektu, emotionality a sily. Zastáva názor, že k našej morálnej zodpovednosti patrí aj úloha, respektíve povinnosť pomáhať iným v ich vlastnom rozvoji mysle, čo je v konečnom dôsledku aj naplnením našej morálnej povinnosti. Na tému skúmania mysle nadväzuje aj príspevok kanadského autora pôsobiaceho v Austrálii Frederica Gilberta *Does Neuropathology Dictate Morality? Acquired Paedophilia as a Neuroethics Case (Diktuje neuropatológia morálku? Získaná pedofília ako prípad neuroetiky, s. 97-109)*, v ktorom sa autor venuje téme slobody vôle v rámci súčasnej neuroetiky. Uvádza, že najnovšie objavy neuropatológie dokazujú, že niektoré formy správania považované za nemorálne sú v skutočnosti determinované neuroónovými procesmi a sú mimo kontroly mravného subjektu. Napríklad v súvislosti s pedofiiliou na základe spomínaných objavov neuropatológie konštatuje, že na jednej strane je celkom prirodzené, že sexuálne zneužívanie detí je odsudzované a nemožno ho ospravedlniť, avšak dospieva k záveru, že radšej ako trest treba pedofilom zabezpečiť účinnú liečbu. Skúmaniu humánosti v kontexte niektorých poznatkov biológie sa venuje Vasil Gluchman vo svojom príspevku *Humanity: Biological and Moral Issues (Humánnosť: biologické a morálne problémy, s. 111-130)*. Autor odlišuje humánnosť ako prírodno-biologickú vlastnosť, prejavujúcu sa predovšetkým vo vzťahu k blízkym osobám, od humánosti ako morálnej vlastnosti. V druhom prípade ide predovšetkým o prejavy humánosti vo vzťahu k cudzím a neznámym ľuďom.

Významný nemecký filozof Dieter Birnbacher sa zaoberá vo svojom texte, polemicky nazvanom *Are Ethical Experts Experts in Morality? (Sú etickí experti aj morálnymi expertmi?, s. 131-139)* otázkou, ako sa z praktických filozofov – členov rozličných etických komisií stanú etickí experti. Ide o aktuálnu polemiku prebiehajúcu v etickej teórii o podobách a funkciách inštitucionalizovanej či kodifikovanej etiky. Autor problematizuje samotné používanie pojmu *etický expert* v rámci aplikovanej etiky a ďalej sa zaoberá otázkou, či expertíza má mať technický, alebo morálny charakter. Posledný príspevok druhej časti a súčasne aj celej knihy tvorí text slovenskej autorky Marty Gluchmanovej *The Teacher as a Moral Agent (Humanity and*

Human Dignity in the Teaching Profession) (*Učítelia ako morálne subjekty (humánnosť a ľudská dôstojnosť v učiteľskej profesii*, s. 141-160), v ktorom si podobne ako Birnbacher kladie otázky súvisiace s chápaním mravného subjektu v kontexte profesijnej etiky. Svoju pozornosť sústreďuje na úlohu učiteľa ako mravného subjektu v procese morálneho rozhodovania a konania.

Na základe uvedeného prehľadu príspevkov recenzovanej knihy možno spolu s jej zostavovateľom konštatovať, že zámerom publikácie je predovšetkým predstaviť pluralitu možných názorov, aby si sám čitateľ mohol urobiť záver, čo je pre neho zaujímavejšie, podstatnejšie a viac či menej morálne akceptovateľné. Kniha ponúka výber medzi filozoficko-etickým prístupom, ktorý spočíva primárne v abstraktnom uvažovaní o morálke a mravnom subjekte, a prístupom založenom na aplikovanej etike, ktorý korešponduje s poznatkami súčasných prírodných vied. Gluchman ako hlavný editor chápe obidva prístupy komplementárne a možno súhlasiť s jeho názorom, že ani jeden z prezentovaných prístupov netreba apriórne odmietiť či preferovať. Rovnako možno akceptovať aj jeho názor, že filozofická etika by mala tvoriť metodologické východisko aplikovanej etiky. Vzájomné prepojenie obidvoch v konečnom dôsledku znamená, že aplikovaná etika by mohla pracovať s poznatkami filozofickej etiky pri riešení každodenných morálnych problémov súčasnosti (s. 7-8). Súčasne však treba položiť otázku, do akej miery sa darí dosahovať aj spätnú väzbu, ktorá prináša poznatky a skúsenosti ako podnety na reflexiu v oblasti filozofickej etiky.

Vyslovujem presvedčenie, že recenzovaná kniha je vhodným podnetom na premýšľanie o predložených názoroch a stanoviskách autorov pracujúcich na filozofických pracoviskách štyroch svetových kontinentov. Kniha ponúka dostatok inšpirácií na vyjadrenie súhlasu, prípadne aj nesúhlasu s prezentovanými názormi autorov. Súčasne možno považovať ponúknuté spektrum pohľadov na tému morálky a mravného subjektu za obohatenie súčasných filozofických a etických diskusií. Tie sa tak môžu stať inšpiráciou a podnetom aj pre slovenskú filozofickú a etickú komunitu.

Viera Bilasová

Viera Bilasová
Inštitút etiky a bioetiky FF PU
Ul. 17. Novembra 1
080 01 Prešov
Slovenská republika
e-mail: viera.bilasova@unipo.sk